

ТАТЯНА АЛЕКСАНДРОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН

ЕЗИКОВИТЕ НАГЛАСИ НА БЪЛГАРИТЕ И КОДИФИКАЦИЯТА НА КНИЖОВНИТЕ НОРМИ

В Приложението на сп. „Български език“ за 2017 г. се публикуват изследвания, свързани с първия етап на проекта *Обществените нагласи и ценностните ориентации към съвременния българския книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му*. Проектът е на Института за български език при БАН и е финансиран от Фонда за научни изследвания (ДН10/5 от 15.12.2016 г.). Публикациите включват теоретичната рамка на изследването и във връзка с нея – резултатите от проучване на историята и състоянието на кодификацията на основни книжовноезикови норми на българския език.

Представителното изследване на нагласите към книжовния език е от ключово значение за езиковата политика у нас и по-специално за неговата стандартизация и за кодификацията на нормите му, която се определя като процес на фиксиране в граматика и речници на обективно установилите се книжовни норми въз основа на научни критерии. Такова изследване ще осигури надеждна обратна връзка между субектите на езиковата политика и самата езикова общност и ще хвърли светлина върху корелацията между нагласите и реалната езикова практика на българите.

В статията на Руска Станчева се представя теоретичната рамка на изследването на обществените нагласи и ценностните ориентации към съвременния български книжовен език. Тя е организирана около следните проблемни области: 1) кодификацията в условията на комуникация, осъществявана с технологията интернет; 2) състоянието на изследванията върху езиковите нагласи до момента; 3) езиковите нагласи в рамката на теорията на книжовните езици; 4) идентифициране на нормите за изследване; 5) инструментариум на изследването; 6) изследователски хипотези. Използвана е съвременна методология, за да се разкрие същността на езиковите нагласи и тяхната връзка с функциите на книжовния език и с принципите на кодификация. Аргументирана е тезата, че изследването на езиковите нагласи има голямо значение за ефективността на кодификацията, тъй като те могат да влияят върху езиковата политика.

Убедително е обосновано, че за да бъдат верифицирани някои от изследователски хипотези, е необходимо да се проучат историята и

състоянието на кодификацията по основни пунктове от нормативния комплекс. Важна част от работата по първия етап от проекта е идентифицирането на девет кодифицирани норми на книжовния език, седем от които са граматични и при тях се наблюдава разколебаване в устната книжовна реч, а две са валидни само за писмения текст и нямат изход в устната реч. Включените в Приложението изследвания разглеждат кодификацията на следните норми: правилото за пълен и кратък член (Руска Станчева); употреба на главни и малки букви при съставните собствени имена (Милен Томов), окончанието за I л. мн.ч. сегашно време на глаголите от I и II спрежение (Красимира Алексова), употреба на главна буква при местоименията и съгласуване в състава на учтивата форма (Илияна Кунева), употреба на бройната форма за множествено число (Лора Микова), правилото за променливо **я** (Жанета Златева). За тази цел се прави обстоен преглед и сравнение на кодификацията на тези норми в десет правописни речника, издадени в периода 1945–2016 г., и в академичната Граматика на съвременния български книжовен език (1982–1983). Изследването е необходимо, за да се проследят обществените нагласи за промяна или за запазване на правилата, но не изолирано, а във връзка с ценностните ориентации към книжовния език по отношение на символните му функции.

Всички автори на публикации разглеждат подробно историята и съвременното състояние на кодификацията на съответното правило, както и нейните принципи, анализират приликите и разликите между отделните речници, а също и между правописните речници, от една страна, и Академичната граматика, от друга. Авторите нерядко анализират данни и от други източници – по-стари граматика, съвременни изследвания, за да очертаят пълна картина на процесите на кодификация в исторически план, което от своя страна обяснява състоянието на днешната кодификация. Проследява се приемствеността между отделните речници и се правят изводи за недостатъците и силните страни на кодификацията на конкретните правила.

Изследването на кодификацията може да даде отговори на следните въпроси: какви са нейните принципи, необходимо ли е да бъде променен метаезикът; как се променя във времето обхватът на действие на правилата; как се променят формулировките и дали това влияе върху прилагането на правилата в практиката; доколко в самата кодификация са налице предпоставки за възникване на колебания в устната реч.

✉ Доц. д-р *Татяна Александрова*

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

t_alexandrova_@mail.bg